

Інвентар сіл Хорова та Розважа 1699 року

Острозька волость належала до однієї із найбільших свого часу адміністративних одиниць серед волинських володінь князів Острозьких¹. Станом на окреслений період вона була розділена на дві частини. Початок цього поділу був покладений Актом 1603 р. розподілу володінь князя В.-К. Острозького (1526-1608) між його синами. Януш Острозький (1554-1620) отримав у власність володіння батька по лівому березі р. Вілії і Горині зі сторони Луцька, а Олексадр Острозький (1570-1603) – по праву сторону цих річок зі сторони Заслава та Поділля [4, с. 125]. Таким чином села Хорів та Розваж Луцького повіту увійшли до володінь Острозької ординації. Станом на досліджуваний період вони належали до володінь Теофілі-Людвіки з Заславських (1654-1709).

Стан Острозької волості наприкінці XVII ст. був наслідком тривалих і жорстоких боїв, що розгорнулися на Волині в роки Української національної революції. Справа у тому, що мешканці Хорова та Розважа стали активними учасниками національно-визвольної війни. В контексті розгортання всенародної боротьби за визволення волинського краю острозькі міщани та селяни Хорова об'єднали свої зусилля і в 1648 р. утворили повстанський загін із сталим особовим складом чисельністю 80 осіб [детальніше див.: 3, с. 36-38] та неодноразово нападали на маєтки шляхтича Словицького, знищуючи при цьому документи [5, с. 92, 191]. У лютому наступного року селянами навколишніх сіл було здійснено напад на двір шляхтича Я. Шашевського в с. Хорові – забрано майно й побито слуг [5, с. 99, 123]. Спроби відновлення влади Речі Посполитої та шляхетських порядків викликали потужний спротив мешканців Волині й острозьких земель у тому числі. Часто відбувалися грабіжницькі напади, бо представники шляхти намагалися використати ситуацію на свою користь. У

---

¹Автор висловлює щире подяку за консультації та допомогу під час написання цього тексту заступнику директора з наукової роботи Нетішинського краєзнавчого музею Тарасу Васильовичу Вихованцю.

цей час надвірна сотня А. Киселя пограбувала й розорила маєтки Загоровського у селі Хорові [5, с. 177]. Конкретних відомостей про перебіг тогочасних подій у селі Розважі не маємо, хоч чітко знаємо, що так чи інакше уся Острозька волость та її мешканці відчули на собі тягар боротьби волинян за соціальне та національне визволення. Для відновлення продуктивних сил регіону необхідно було залучити значні фінансові та трудові ресурси.

Влітку 1662 рр. було проведено перепис поселень і димів Волинського воєводства з фіскальною метою. Виявилось, що у таких селах Луцького повіту, як Хорів мало бути сплачено з п'яти димів податку, а у Розважі – з двох [1, с. 116]. Незадовільний демографічний стан воєводства, очевидно, став наслідком вище окреслених подій.

У 1674 р. село Хорів перебувало у власності королівського ротмістра, чернігівського ловчого (з 7 липня 1662 по 1673 рр.) Станіслава Суходольського (помер перед початком 1683 р. [9, s. 161]) й налічувало вже 55 осіб, які сплачували 56 злотих грошового податку [6, к. 551]. Отже, особи «простого» стану, як ми можемо переконатися, сплачували у межах одного злотого [10, к. 8].

Для кращого розуміння демографічної ситуації в краї звернемося до інвентаря осілості Розважа і Хорова 1708 р. Документ зафіксував у першому поселенні 17 димів [8, s. 215], а в другому – 55 [8, s. 218-219]. Вказані описово-статистичні відомості дають підстави твердити про низькі демографічні показники досліджуваних сіл, котрі довший час залишалися статичними. На думку деяких дослідників, ще в кінці XVII – першій чверті XVIII ст. в Острозькій волості спостерігається економічний занепад та важке становище населення краю [2, с. 69].

Документ, що публікується нижче зберігається в Національному архіві в місті Кракові у зібранні «Архіву Сангушків» [7]. При публікації джерела текст переданий максимально близько до джерела.

Інформативний потенціал опублікованого документу надзвичайно високий. Фактично тут натрапляємо на головні аспекти соціально-економічних відносини у Волинському воєводстві на зламі XVII-XVIII ст. Надзвичайно важливо те, що тут зустрічаємо відомості про окремі персоніфіковані відомості про татарське населення Острожчини.

Залучення до наукового обігу інвентарів сіл Волині дасть можливість краще зрозуміти механізми відновлення соціально-економічного стану воєводства та встановити специфіку цього процесу.

Документ

/Арк. 1/

Inwentarz poddaných chorowskich z pod tatarow odebranych spisany in fundo die 14 septem[br]ia 1699 z woli J.O. xiężniej jej m[i]łości dobrodziejki											
Dymy	Woły	Konie	Poddani z pod pa[na] marszalkowicza	Dni robotne	Pofurs czyzna		Czynsz		Owies osmaki	Kury	Gesł
					Złote	Grosze	Złote	Grosze			
1	2	1	Łukian sýn po Philonie Pasku	2	2	15	-	20	3	2	½
2	3	1	Jarosz	2	2	15	-	10	1 ½	1	¼
3	4	2	Chwesko Suchorak	3	5	-	-	20	3	2	½
Nowoosadżeni przez tegoz											
4	-	-	Chwedor zięc Philoniszyn <i>wolný od prowentu do roku</i>								
5	-	-	Semen Zagrodnik wolný itidem	1							
6	-	-	Roman Zagrodnik wolný <i>itidem</i>	1							
7	-	-	Chwedor Jaroszuk wolný <i>itidem do roku</i>	1							
P[an] Razewski osadził											
8	-	-	Wasko Bzdzonowski do roku <i>wolný</i>	1							
9	-	-	Chwesko Oleýnik do roku <i>wolný</i>	1							
10	-	-	Semen Prýchodczuk do roku <i>wolný</i>	1							
11	-	-	Jacko Prýchodczuk do roku <i>wolný</i>	1							
	9	4	W teý wsi pługow 2, a dni robią 15								

/арк. 2/ Inwentarz Rozwaza z pod tatarow odebranego spisany in fundo tak poddanych iako yich powinności die 14 septembria 1699 roku jo xiężney jmci dobro[dziejki]										
Półwłoczni										
1	4	2	Karp Kratowicz ²	3		3			1	
2	4	2	Wasko Turkiewicz z bratem oba Diemian Turkiewicz	1½		10			1	
3	4	2	Chwesko Weliczko Senko Weliczko	1½		15			1	
4	2	1	Iwan Polewany	2		15				
5	-	1	Onyszko	2						
6	3	2	Daniło Derkacz	3						
7	2	1	Anton Derkacz	3						
8	6	2	Hawryło Mozuł	3						
9	2	1	Marko Lack	3						
10	1	1	Jakusztým	3						
11	-	1	Marko Sokolowski	2						
12	-	1	Danilo Dymitrenko	3						
13	2	1	Iwan Stepenki	3						
14	-	-	Anton Krawiec z czynszu			5				
15	-	-	Mikita Polesiuk	2						
16	2	1	Hryćko Gurski	3						
17	-	1	Stecko	3						
18	2	1	Wasko Poch	3						
19	4	2	Demian Turkiewicz	7		15		1	1	
20	-	-	Senko Weliczko	3						
21	4	2	Eliasz Weliczko	3						
	42	25	W tey wsi pługow 11, a dni 57							

²Далі закреслено «z bratem»

/арк. 3/	
W tej wsi cerkiew założenia ss. Kozmy y Damiana do niej zdawna włok n[umer]o 2 cum attinentys hospodyn Demian Meluszkewicz Tamze karczma Sad dworski przÿ goscincu ogrodzonÿ	
Dworki pobudowane przez tatarow	Do tych dworków przydano po włok iedney pola
1. P[an]a Korzenia Mucharskiego	
2. P[an]a Jakubowicza	
3. P[an]a Smolskiego Liexÿ	
4. P[an]a Radlinskiego	
5. P[an]a Drozdowskiego	
6. P[ana] Chałpi	
7. P[an]a Haszeniewiczza	
8. P[an]a Inszehÿta	
9. P[an]a Hazbieiow	
10. P[an]a Haleckiego	
11. P[an]a Sirka	
12. P[an]a Abrahamowicza	
W tej wsi są chałupÿ puste n[umer]o 6	
1. Po Wasilu chalupa z gruntem pusta	
2. Po Asłamowskim takze pusta chata	
3. Po Deynece pusta chata	
/арк. 4/	
4. Po Drozdowskim chata pusta	
5. Po Pawle Mazurze pusta	
6. Po Stepaniu pusta chata	
Poddanych p[ani] Czainskieÿ spisanie tamze.	
1. Zenko Starÿ pułwłoczny ma wołow 2 i konia 1	
2. Jacko Zenczuk ma sprzęzaia pług	
3. Jacko Cÿgan ma sprzęzaia pług	
4. Iwaniec Ułasczuk ma sprzęzaia pług	
5. Ostap Kozak ma wola y konia	
6. Paweł y Filip Boykowie maią sprzęzaia pług.	
Ci poddani przÿ p[ani] Czainskieÿ za dekretem ich m[os]ciow panow commisarzow w Dubnie ferowanÿm in a[nn]o 1699 y conderwowani do oddania sumÿ	
Item ciz tatarowie mÿ Mali Zuzenilci y Puzyrzy urocÿszcza, y arendowali ... skiemu wszystko. A teraz ...	

Джерела та література

1. Архив Юго-западной России, издаваемый временной комиссией для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Вольнском генерал-губернаторе. Ч. 7: Т. 3: Акты о заселении Южной России XVI-XVIII в.в. – Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1905. – 1255 с.
2. Бирук М. Оподаткування міського та сільського населення Острозької волості в кінці XVII – першій чверті XVIII ст. // *Історія торгівлі, податків та мита*. – Дніпропетровськ, 2012. – Вип. 2 (6). – С. 63-69.
3. Волинь в роки Визвольної війни українського народу середини XVII століття. Документи і матеріали. Упоряд.: Мицик Ю.А., Цибульський В.І. – Рівне: Перспектива, 1999. – 120 с.
4. Ковальский Н.П. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник // Вопросы отечественной историографии и источниковедения. Сборник научн. работ. – Днепропетровск, 1975. – Вып. 2. – С. 113-137.
5. Ярошинський О. Б. Волинь у роки Української національної революції середини XVII ст. – К.: Видавничий дім Стилос, 2005. – 460 с.
6. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Polska). Archiwum Skarbu Koronnego. ASK-I Rejestry podatkowe 1674 r. – Syg. 71. – 913 k.
7. Archiwum Narodowe w Krakowie (Polska), zesp. Archiwum Sanguszków. № 227 a.
8. Osiałość miasta Ostroga anno 1708 / Wyd. J. Nowicki // *Rocznik Wołyński. Równe*, 1938. – Т. 7. – S. 179-228.
9. Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy / Pod red. A. Gąsiorowskiego. Т. III. Ziemia ruskie. Zeszyt 4. Urzędnicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV-XVIII wieku. Opracowali E. Janas, W. Kłaczewski. – Kórnik, 2002. – 344 s.
10. Zakład Narodowy im. Ossolińskich (Polska). Subsidium Reipublicae generalis contributionis od stanów koronnych na sejmie walnym warszawskim in anno 1673 uchwalone. [1651-1700] rękopis. Sygnatura oryginału: 2349/II.